

Професійна орієнтація населення є важливою складовою процвітання держави. Адже, коли кожен громадянин займатиметься справою, яка відповідатиме його індивідуально-психологічним особливостям, він не лише буде щасливою й гармонійною особистістю, але й продуктивність його праці буде високою, що сприятиме загальному соціально-економічному розвитку нашої держави.

Як бачимо, адекватний вибір професії, який може забезпечити профорієнтаційна робота психолога, насправді має дуже великий вплив на особистість людини, на її задоволеність собою, власним життям, на можливість і здатність будувати професійну кар'єру, бути повноцінним членом суспільства та країни, у якій вона проживає, тобто для адекватного соціально-економічного розвитку нашої держави та гармонійного особистісно-психологічного розвитку її громадян варто, на наше переконання, зробити наступне:

- Створити умови для активізації роботи з професійної орієнтації населення та надання на належному рівні профорієнтаційних послуг усім його соціальним групам і віковим категоріям;
- Проводити фундаментальні прикладні наукові дослідження у сфері професійної орієнтації населення і забезпечити широке впровадження їх результатів у практику;
- Створювати нові та удосконалювати вже існуючі структури профорієнтаційних підрозділів з метою підвищення ефективності їх роботи;
- Розробляти сучасні стандарти та норми профорієнтаційної роботи;
- Інформувати громадськість про діяльність у сфері професійної орієнтації населення[6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. М.: Флинта; Наука, 1998.- 168с.
2. Борисова Е.М., Логинова Г.П. Индивидуальность и профессия. Москва: Знание, 1991.- 80 с
3. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. Киев: Наукова думка, 1988.- 144 с.
4. Иванова Е.М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности. М.: МГУ, 1987. - 208 с.
5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. Ростов н/Д: Феникс, 1996. - 512 с.
6. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. - 256с.
7. Пряжникова Е.Ю. Пряжников Н.С. ПрофорIENTATION: учебное пособие для вузов. М.: Академия, 2006г. – 495с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення, від 17 вересня 2008 року, №842.
9. <http://vashpsixolog.ru>

Мешко Г.

Науковий керівник – проф. Ставицька С. О.

ВПЛИВ ҐЕНДЕРНИХ ПАРАМЕТРІВ ГРУПИ НА ФОРМУВАННЯ СПОСОБІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Сучасні психологічні концепції професійного становлення вчителя передбачають виявлення й аналіз усього комплексу факторів, що детермінують розвиток його особистості. Серед цих факторів велике значення відіграють змінні соціально-психологічного порядку, зокрема — особливості найближчого соціального оточення.

Вже давно визнано, що неможливо адекватно вивчити особистість, розкрити своєрідність складних її життєвих проявів без урахування того соціально-психологічного контексту, у якому вона живе і розвивається. Є незаперечним фактом те, що з перших днів і все своє життя людина пов'язана з незліченною кількістю невеликих соціальних об'єднань, що називаються у соціальній психології малими групами. У найближчому нашому оточенні — це родина, шкільний клас, студентська академічна група, трудовий колектив, коло друзів і т.п. Ці групи і

створюють те конкретне життєве мікросередовище людини, без якого неможливо ні зрозуміти поведінку індивіда, ні сформувати його особистісні риси.

Звертаючись до особливостей безпосереднього соціального мікросередовища, що детермінує становлення особистості майбутнього вчителя, ми виділили гендерні характеристики студентської академічної групи і зробили спробу вивчити їх вплив на формування деяких професійно важливих якостей майбутніх учителів. У нашому дослідженні ми звернулися до одного з аспектів цієї проблеми. **Мета статті** полягає у розкритті того, як гендерні ролі і стереотипи, що притаманні студентським академічним групам з яскраво переважаючим «чоловічим» або «жіночим» початком в їх композиції, впливають на формування способів педагогічного спілкування тих студентів, які представляють у цих групах меншість за статевою ознакою. Для досягнення цієї мети ми здійснили теоретичний аналіз проблеми гендерних особливостей спілкування у студентській академічній групі та провели емпіричне дослідження впливу цих особливостей на спілкування майбутніх учителів.

Гендерна проблематика у сучасних наукових дослідженнях набуває все більшого поширення і популярності. Особливо актуальними питання гендеру звучать у психології і педагогії у зв'язку з формуванням рис мужності та жіночності у процесі становлення особистості. Можна стверджувати, що на теперішній час у цій науковій царині уже накопичилась значна теоретична та емпірична база. Зокрема, гендерні аспекти становлення особистості у соціально-психологічній та психолого-педагогічній площині знайшли відображення у роботах В. Геодакяна, Т. Говорун, Е. Елліса, К. Естес, О. Кікінежді, І. Кона, В. Кравця, С. Хаббеля, Б. Цимбалістого, В. Цівака, М. Шлемкевича та ін.

Аналіз робіт цих та інших авторів свідчить, що вчені надають важливого значення вивченню особливостей поведінки та спілкування чоловіків і жінок у груповому контексті. Актуальність цієї проблеми стає зрозумілою, якщо взяти до уваги те, що статева ідентифікація людини тісно пов'язана із засвоєнням та реалізацією нею певних рольових стандартів поведінки (перш за все чоловічої або жіночої соціальної ролі), які прийняті у суспільстві і культивуються у найближчому соціальному мікросередовищі особистості [2].

Звернення до теоретичного аналізу гендерних аспектів у процесі формування якостей особистості в умовах групового процесу дозволяє стверджувати, що цей процес обумовлюється тісним зв'язком ряду важливих феноменів життєдіяльності групи з соціокультурними і соціально-психологічними характеристиками, які відображають відмінності в розрізненні чоловічого і жіночого початків у свідомості та поведінці людини [там само]. Стосовно означеного у нашому дослідженні кола проблем було виявлено, що гендерні відмінності, які представлені у композиційній побудові групи, здійснюють вплив на формування особистісних якостей і поведінки її членів через такі соціально-психологічні характеристики групового процесу як соціальні норми, рольова структура групи, наявні у групі стереотипи поведінки (перш за все, гендерні).

Щодо терміну «гендерні відмінності» зазначимо, що у сучасній науці прийнято чітко розмежовувати конституційні і соціокультурні аспекти в розрізненні чоловічого і жіночого, пов'язуючи їх з поняттями статі і гендеру. Якщо термін «стать» описує біологічні відмінності між людьми, то слово «гендер» вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю і сексуальністю [1, с. 29].

На думку соціальних психологів, пояснення багатьох гендерних відмінностей потрібно шукати не в гормонах і хромосомах, а в соціальних нормах, які приписують нам різноманітні типи поведінки, атитюди й інтереси в залежності від біологічної статі. Функціонування процесів нормативної поведінки у групі пов'язане з реалізацією групових норм, серед яких значне місце належить і гендерним нормам. Гендерні норми вміщують узагальнену інформацію про вимоги до якостей і поведінки, що повинні бути притаманні представникам кожної із статей. Вони прямо відображаються у статевих (чи гендерних) ролях як різновиді соціальних ролей [6, с. 210-214].

Гендерні ролі можна розглядати як зовнішні прояви моделей поведінки, що дозволяють іншим людям судити про приналежність індивіда до чоловічої чи жіночої статі. Іншими словами, це соціальний прояв гендерної ідентичності індивіда. У процесі гендерної соціалізації в індивіда відбувається стандартизація уявлень про моделі поведінки і риси характеру, що

відповідають поняттям «чоловіче» і «жіноче». Такі стандартизовані уявлення називають гендерними стереотипами [3, с. 153-155].

Розгляд теоретичних аспектів гендеру, що мають стосунок до проблеми, яка вивчається, дозволило нам організувати емпіричне дослідження, що у часі тривало один семестр і полягало у дослідному встановленні залежностей між гендерними параметрами студентської групи і розвитком деяких комунікативних якостей окремих її членів. Для цього було створено дві експериментальні та дві контрольні групи студентів другого курсу НПУ ім. М.П. Драгоманова. Одну експериментальну вибірку представляла академічна група студентів інституту фізичного виховання та спорту, яка композиційно складалася переважно із представників чоловічої статі і де гендерну «меншість» представляли дівчата-студентки. Другу, відповідно, — складали студенти інституту української філології з переважаючою «жіночою гендерною більшістю». Контрольні групи були вибрані зі студентів цих же інститутів, у їх композиції гендерні параметри кількісно були урівноважені.

Згідно дослідної програми вивченню піддавалися такі сторони комунікативної діяльності майбутнього педагога як побудова ним мовних висловлювань, соціально-перцептивні дії сприймання і розуміння вихованця і самого себе, інтерактивні дії організації взаємовідносин і спільної діяльності з учнями тощо. У цілому було виділено вісім типів узагальнених комунікативних характеристик: тон звертання, домінантність, предметність висловлювань, емоційна стійкість, дистанція, комунікативність, гнучкість способів спілкування, функціональність мови.

При визначенні переліку комунікативних характеристик, що піддавались емпіричному вивченню, а також розробці діагностичного інструментарію, ми спиралися на дослідження Г.М. Мешко [5, с. 108], де прояви цих характеристик розглядаються, передусім, за їх «м'якістю-жорсткістю». Головним інструментом діагностики виступила розроблена цим автором анкета, що вміщувала 30 різних операцій спілкування, одна половина з яких може характеризуватися за типом «м'який стиль», а інша — «жорсткий стиль». З метою одержання даних щодо зв'язку між гендерними особливостями групи і розвитком способів педагогічного спілкування ми здійснили обстеження всіх членів контрольних груп та представників «гендерної меншості» в експериментальних групах за допомогою питальника С. Бем [4, с. 277-280].

Щоб перевірити наше припущення про вплив особливостей гендерного оточення на формування в студентів певних способів педагогічного спілкування, необхідно було прослідкувати характер змін у комунікативній діяльності респондентів протягом визначеного часу експериментування. Для цього було зроблено два діагностичні зрізи — на початку і в кінці семестру, що дозволило прослідкувати динаміку проявів виділених параметрів комунікативної діяльності.

Результати емпіричного дослідження привели нас до висновку, що гендерні ролі і стереотипи, які притаманні групам з яскраво переважаючим «чоловічим» чи «жіночим» початком у їх композиції, впливають на формування способів педагогічного спілкування тих майбутніх учителів, що представляють у цих групах меншість за статевою ознакою. Наприклад, для студентів-чоловіків, що знаходяться в переважаючому жіночому оточенні, характерні тенденції до загального зм'якшення індивідуальних способів спілкування. Особливо помітні зміни тут відбулися за показниками «домінантність спілкування», «гнучкість спілкування», «емоційно-вольовий самоконтроль». Для студенток-дівчат, що знаходилися в «чоловічих групах» і представляли там «жіночу меншість», зміни у стилях їх спілкування спостерігалися у бік жорсткості. Найпомітніші зрушення у стилях спілкування студенток відмічені за параметрами «гнучкість» і «тон звертання».

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронцов Д.В. Что такое гендер. Вводные замечания / Д.В. Воронцов // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 27-35.
2. Говорун Т.В. Гендерна психологія: Навч. посібник / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. — К.: Видавн. центр «Академія», 2004. — 308 с.
3. Гусева Ю.Е. Гендерные стереотипы: возрастной аспект / Ю.Е. Гусева, М.Л. Сабунаева // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С.Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 153-163.

4. Клецина И.С. Изучение гендерных характеристик личности методом психологической самодиагностики / И.С. Клецина // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 259-297.
5. Мешко Г.М. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування / Г.М. Мешко // Наукові записки ТДПУ. — Серія: Педагогіка. — №6. — 2000. — С. 103-108.
6. Юркова Е.В. Социально-психологический анализ гендерных ролей. Вводные замечания / Е.В. Юркова, И.С. Клецина // Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2003. — С. 207-228.

Мурій Х.

Науковий керівник – доц. Шпак М.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Вплив релігії на моральний і духовний розвиток особистості проявляється не лише через суспільну діяльність релігійних інституцій, але й через значущість власне релігійних вірувань для життя окремого віруючого. Про це свідчить той факт, що протягом останніх двадцять років після руйнації системи державного атеїзму, зняття обмежень на релігійне життя і забезпечення свободи совісті кількість релігійних організацій в Україні зросла на 70% [2, с.62-64].

Релігійність – категорія, яка окреслює усю палітру характеристик засвоєння індивідом чи групою релігійних ідей, цінностей та норм, що в свою чергу детермінують поведінку віруючих. Саме поняття «релігійність» є багатограним і включає цілу низку складових, визначаючи ставлення віруючого до навколишнього світу, окреслюючи характер та ступінь засвоєння релігійних ідей та норм, а також їхній вплив на поведінку індивіда і спільноти.

Значний вплив на розвиток психології релігії здійснили погляди як зарубіжних психологів (В.Вундта, У.Джеймса, Е.Еріксона, Е.Канта, А.Маслоу, В. Франкла, Е. Фрома, К. Юнга та ін.), так і вітчизняних дослідників (М.Боришевського, М.Савчина, Г.Сковороди, Й.Сліпого та ін.).

Глибинна сутність релігійності українського народу зумовлена його національним характером, ментальністю. Релігія традиційно відігравала вагомий роль у житті українського народу. Про високий рівень релігійності українців і її зв'язок із національними особливостями, а також вияв цього феномена в побуті, суспільному житті, культурі, в історичному контексті написано вже чимало. Так, зокрема, в соціологічному дослідженні ISSP (Internazional Sozial Survey Programme), проведеному Київським міжнародним інститутом соціології, Центром «Соціальні індикатори» та Національним університетом «Києво-Могилянська академія» в рамках міжнародного проекту зазначається, що український народ належить до числа релігійних націй: майже 90 відсотків населення ототожнюють себе з певними релігійними конфесіями або течіями і лише близько 10 відсотків називають себе атеїстами чи агностиками.

Як відомо, релігія – ровесниця людства. Історія релігії в Україні – це невеличкий фрагмент глобального світового релігійного процесу в історії людства. Через певну низку обставин свого національного буття український народ був одним із найбільш релігійних народів світу. Релігійність українців є наслідком впливу на свідомість людей різних чинників: історичних, географічних, психологічних. Вона існує на буденному та на богословському рівнях.

Коротко охарактеризуємо **основні риси релігійності українців:**

- основою життя українців є християнська віра, згідно з якою змістом життя стає не турбота про нього, а ідеал, що перевищує земні межі;
- відчуття наявності певного абсолюту, тобто своєрідний християнський пантеїзм, одухотворення всього оточуючого;
- пошуки заступництва у вищих позаземних силах, що створювало сприятливий ґрунт для християнського вчення про Спасителя, страждання на землі і рай у потойбічному;